

TROJRUŽA Jane Šrámkovej

alebo

O nevykoreniteľnosti dobra

Literárny fond, Slovenská sekcia IBBY, BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, udelili cenu TROJRUŽA za rok 2005 spisovateľke JANE ŠRÁMKOVEJ za jedinečný umelecký dôkaz o nezastupiteľnosti pozitívnych rodinných vzťahov pri utváraní citovej a mravnej identity dieťaťa.

Počas svojej dvanásťročnej existencie Bibiana, revue o umení pre deti a mládež, uverejnila na svojich stránkach okolo päťdesiat rozhovorov s tvorcami literatúry pre deti a mládež. Nechýbal medzi nimi vari nikto, kto sa prezentoval výnimočnejším dielom, absentovala jedine Jana Šrámková. A chýbala nielen v Bibiane. Absentovala aj v Poliakových Rozhovo-

roch o literatúre pre mládež i v publikácii Nataše Ďurinovej Pohovorme si nielen o detskej literatúre. Akoby ani vlastne nebola. V tejto chvíli nie je dôležité zisťovať, čo vlastne spôsobilo, že jedna z najoriginálnejších postáv modernej slovenskej detskej literatúry pre deti a mládež roky nedostala či nevyužila priestor na prezentáciu svojich názorov. Podstat-

Jana Šrámková preberá Trojružu 2005 z rúk riaditeľa SLF ing. L. Szerdahélyho

né je, že konečne sa tak stalo. Kto vie, o čom hovorím, totiž o rozhovore, ktorý s ňou pre najnovšie číslo Bibiany pripravil Ján Turan, mi dá zaiste za pravdu, že Šrámková ním svoj umelecký kredit, krytý šiestimi knihami pre deti a dvoma knihami o deťoch pre dospelých, plne potvrdila. Nejde totiž o obvyklý štandardný dialóg, ale o strhujúcu výpoveď, ktorá je kľúčom k jej tvorbe. Kľúčom fascinujúcim, pretože otvárajúcim krajinu, ktorá podmienila identitu jej diela. Celého, no predovšetkým knihy, ktorá svojou povahou stesňuje najvýznamnejšie hodnoty našej literatúry vôbec. Myslím na knihu Biela stužka v твоjich vlasoch, hovorím však ešte stále o rozhovore Nedokázala som zabiť anjela domova. V jeho úvodnej časti, v tej, v ktorej sa hovorí o odstrčenom dieťati zo stroskotanej rodiny, ktoré prichýlili vrútockí príbuzní, je i táto pasáž: *Za najväčšiu krivdu som považovala to, že ma moji príbuzní nikdy nechceli vziať na Maguru, kam pravidelne chodievali na chatu. Prečo nesmiem ta, odkiaľ sa teta so strýkom vracali vždy takí šťastní, spokojní, opeknení a záhadne sa usmievajúci? Ako som mohla vedieť, že vlastne unikajú do intimity pred sľedivými pohľadmi vlčáča, ktorým som vtedy bola? Magura ma lákala a jatrila moju fantáziu. Rozhodla som sa, že sa ta raz tajne vyberiem. Bola treskúca zima, zálahy snehu. Brodila som sa cez záveje dlho, až sa zošerilo i zotmelo, ale svetielko chaty blikalo stále tak ďaleko a vysoko, že splývalo s hviezdou oblohou. Už som nevládala, od únavy a preziabnutia sa mi chcelo spať. Spomenula som si na Andersenovo dievčatko so zápalkami. A zrazu sa mi zdalo, že by bolo krásne zamrznúť ako ono, aspoň by som uvidela svojich blízkych, veď do neba to bolo spod Magury už len na skok.*

Trinástočná Šimonka z Bielej stužky v твоjich vlasoch, ktorej predobraz stesňuje ono vlčča spod Magury, má tiež

chvíľu, keď by najradšej nežila, osud je však k nej oveľa krutejší, než aby jej túžbu naplnil. V „čakámi na smrť“, teda v dobovom domove dôchodcov, umiera každodenne. Umiera s tými, ktorí vo svojej bezbrehej samote sú bezbrannými a opustenými tvormi, stareckými deťmi dospelých detí. V tejto chvíli Biela stužka v твоjich vlasoch však už nie je príbehom dievčaťa a jej „mabičky“, stareckej matky, ktoré žijú vo frustrujúcom prostredí socialistického starobinca. Je to viacrozmeraná výpoveď o odvrátenej tvári ľudského života. O neuveriteľnej krutosti, bezohľadnosti a surovosti tých najbližších. Ich, nie systému, hoci konjunkturálny interpretačný virtuóz, žonglujúci s čiernou dierou minulosti, by mohol dospieť aj k takémuto zisteniu. Ibaže Šimonka nie je konfrontovaná len s neludskosťou v človeku. Frustrujúce prostredie, v ktorom utajená žije, nemá s krutosťou tých vonku nič spoločné. Starý pán Fest, kedysi majiteľ krajčírskoho salónu, Poliak pán Spichulski, babka Slaninková či dosluhujúce rádové sestry sú síce spoločensky a ľudsky diskvalifikovaní, v skutočnosti sú to ľudia neuveriteľne krásni, ľudia s hlbokým mravným vesmírom v sebe. To oni, nie tí druhí majú zásluhu na tom, že Šimonka spoznáva aj druhú stránku života, svetlejšiu, pričom gesto ľudskosti, na ktoré sa zmôže, nie je len detským apélom na svedomie dospelých, svojráznym nesúhlasom s ich neláskou. Je to i predzvesť, že nevykoreniteľné nie je len zlo, ale aj dobro v človeku. Aby však táto predzvesť nadobudla podobu nádeje – a to je už posolstvo Jany Šrámkovej – je nevyhnutné, aby ono malé vlčča brodiace sa snehom vysokou Magurou nikdy viac netúžilo zamrznúť len preto, aby sa mohlo stretnúť v nebi s dobrými ľuďmi.

(Prednesené pri odovzdávaní Trojruže 22. 11. 2005)

ONDREJ SLIACKY